

о. Богдан Тимчишин

КОНЦЕПЦІЯ ЩАСЛИВОЇ РОДИНИ: ДЕ І ЯК ЇЇ ЗНАЙТИ

Світ, у якому ми живемо, наповнений різноманітними подіями. Інформація про них подається слухачеві за лічені хвилини. Часто ми стаємо заручниками тієї чи іншої історії, котра прописана на шпальтах газет чи у будь-якому іншому мас-медійному просторі, що торкається родинного життя. Перечитуючи чи оглядаючи родинні перипетії, ми ніби самі стаємо їхніми учасниками. Не раз дивуємося чи співчуваємо цим героям, а то й можемо подати альтернативу вирішення проблеми, щоб родина знову зажила щасливо. Завданням цієї доповіді є ще раз дати можливість осмислити нам, що таке щастя родини, де і як його шукати.

Перш ніж перейти до безпосереднього завдання цієї доповіді, насамперед мусимо чітко вияснити собі такі критерії, як родина і щастя.

На сторінках тлумачного словника української мови знаходимо два наступні визначення для слова «родина», що стосуються ділянки нашої теми. Перше подає буквально розуміння: «Родина – це група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; сім'я». Друге визначення, котре використовується в переносному значенні, наступне: «Група людей, народів, націй, згуртованих дружбою, спільною діяльністю, спільними інтересами» [3, с. 593-594]. Проте ці визначення тільки поверхнево тлумачать розуміння цього феномену. На жаль, вони не подають глибшого контексту. А саме, не вказують на те, звичайно крім взаємовигідної платформи, що є тим чинником, котрий тримає чи чоловіка, чи жінку, чи взагалі суспільство разом. На допомогу приходять роздуми Митрополита Андрея Шептицького у його трактаті *Як будувати рідну Хату*. У ньому він вказує на те, що основною ланкою, котра поєднує всіх воедино і дає стабільність, є ніщо інше як бачення родини як цілісного організму. «Організм, твір природи, живе, розвивається і діє грою природних сил, що в ньому, і тільки в ньому, знаходяться. Тому й кожний організм живе своїм життям; природа не видає мертвих організмів» [11, с. 4]. Так він приходять до висновку, і, тим самим, до того ж самого тлумачення слова родини, які уже згадувалися:

«Такою організацією-організмом є родина, утворена волею й умом людини, але утворена по силам природи і згідно з її законами. Такою організацією-організмом є громада, себто злука людей, що живуть в одній місцевості та зв'язані зі собою сусідством і спільнотою багатьох потреб і інтересів. Вона є твором людей, але так пристосованим до людської природи, до внутрішнього напруження її сил, її потреб, що є майже організмом. Звідси родина і громада є, сказати б, протоплазмами, первісними клітинами, з яких складається людська суспільність. Обі ці організації будуть тим сильніші та тривкіші, чим більше будуть уважувати природу та її закони» [11, с. 4].

Роблячи висновок з усього вище наведеного, можемо сказати: родина є живою клітиною, що пов'язує спільне життя певних осіб на безкорисливих засадах.

Говорячи про щастя, мабуть, немає людини на землі, котра хоча б один раз не запитувала себе, що таке щастя. Історія людства нараховує багато визначень для цього феномена. Проте, щоб уніфікувати їх, скористаємося тлумачним словником, який подає наступне: «Щастя – це стан цілковитого задоволення життям, відчуття глибокого вдоволення й безмежної радості, яких зазнає хто-небудь... Те, що викликає відчуття найвищого задоволення життям, дає радість кому-небудь» [4, с. 573]. Ці визначення цілковито розкривають іншу сутність: немає більшого щастя на землі, ніж родинне щастя. Воно базується на взаємовідносинах, на особистих вчинках тих осіб, хто творить родину. Поведінка кожного члена родини відображається на житті іншого члена родини. Тому сьогодні ми не раз стаємо свідками того, як родини втрачають сенс свого буття, гублять своє щастя.

Зі змінами, що відбулися на початку 90-х років минулого століття, коли Україна стала незалежною державою, а її кордони стали більш відкритими та доступними для всього світу, радикально починає змінюватися й українське суспільство. Під найбільший вплив новацій потрапляє інституція родини. Більшість молодого покоління почала навчатися у вищих навчальних закладах, через що рівень освіченості молоді стає вищим, ніж у їхніх батьків. Цей фактор впливає на інші чинники. Менше молоді стало бути прив'язаною до домашньої праці, що свідчить про вольовий дух серед молодих людей. Почуття вільності

серед молоді в сучасній родині значною мірою вразило, послабило, а то й абсолютно знищило роль особистого прикладу батьків.

Економічна нестабільність спонукає до зростання кількості сімей, в яких більше уваги приділяється розв'язанню матеріальних проблем, що, у свою чергу, ставить на задній план формування культури спілкування і поведінки. Клопоти про працю часто-густо затьмарюють важливість значення контролю батьків за навчальною діяльністю дітей. Багато батьків не розуміють, що успіх виховання дітей залежить від їх відповідальності, зацікавленості, відповідної педагогічної підготовки. Згідно даних соціологічного дослідження, підвищення віку укладання шлюбу та створення родини, процеси урбанізації й міграції населення не сприяють засвоєнню моральних і етичних цінностей народу, що спричиняє втрату кращих традицій, досвіду родинної педагогіки. Недостатність ваємопорозуміння між батьками та дітьми в родинях, напруженість та неврівноваженість у взаємостосунках вказують на неповне використання виховних можливостей. Натомість значне місце займають помилки у формуванні кращих цінностей у дитини. Ці фактори впливають на несформоване усвідомлення молоддю ролі чоловіка, жінки, батька та матері в суспільстві. Половина зареєстрованих шлюбів розпадається. Збільшується кількість неповних та дистанційних сімей. Як наслідок, спостерігається збільшення кількості дітей-сиріт, безпритульних, поширення серед неповнолітніх пияцтва, наркоманії, зростання кількості самогубців серед дітей, загострення підліткової злочинності, нігілістичне ставлення молоді до старших, втеча молоді у комп'ютерний (віртуальний) світ.

Підсумовуючи важливість цього феномена в житті людини, можемо з впевненістю сказати: людина будь-де і будь-як шукає щастя у своєму житті. Тут на думку приходять слова Св. Августина: «вона (людина) хоче бути щасливою, навіть коли живе так, щоб не бути такою» [*De civitate Dei*, XIV, 4].

Тепер, коли є чітко окреслені критерії родини та щастя, можна починати пошук родинного щастя. Найперше питання, на котре мусимо відповісти, починаючи цей пошук, – де його шукати. Підказкою служить та риса, котра вказує на щось спільне з визначення родини і щастя, а саме на Бога. Ще стародавні філософи, говорячи про сили природи та життя, вказували на існування Бога. Отож, шукаючи родинного щастя, мусимо шукати його у Богові. Ця аксіома впливає із двох

найважливіших причин: по-перше із самого розуміння, хто є Бог, а по-друге, із розуміння, хто є людина.

Доступне розуміння того, хто є Бог, представляє нам для роздумів Митрополит Шептицький, повчаючи:

«А й поза безконечними добродійствами, якими від віків доказує нам Свою любов, Сам у Собі є Всевишній безконечно звершеним Ёством, буттям независимим, існуючим Самим від Себе, з власної сили, природи і істоти. Він безконечне, найзвершенніше, найповніше, беззглядне Добро-Абсолют. Він є Любов'ю, безконечною в Своїй всемогутості, різниці часу, простору і місця, Одним-одиноким і Простим, в якому нема ніякого зложення з частей, чи прикмет чи сторін духового ёства, а в безконечній і передвічній простоті одне й те саме Божество має потрібний спосіб відрубного існування, потрібну особовість Отця, Сина і Святого Духа» [7, с. 17-18].

Щоб краще зрозуміти єдиного Бога у трьох особах, східна традиція богослов'я заохочує поглянути на рівносторонній трикутник, у якому всі сторони й кути рівні. Так само і в Божих особах Отець рівний Синові і Святому Духові, Син рівний Отцеві і Святому Духові, Святий Дух рівний Отцеві й Синові. Три Особи Божі є рівні між собою, але одночасно і відмінні між собою. «Отець є початком усього, Син є той, що діє, Святий Дух – той, що приводить все до сповнення. Все співіснує з волі Отця, все стає буттям через діяння Сина, все отримує досконалість через присутність Святого Духа» [1, с. 139].

Зрозумівши, хто є Бог, можемо поглянути на те, ким є людина. Як повчає Папська біблійна комісія у документі *Біблія і Мораль*, «про Бога може говорити лише той, хто говорить про людину, і навпаки, про людину може говорити лише той, хто говорить про Бога» [2, с. 24]. Отож, говорячи про людину у світлі Божому, мусимо поглянути на неї як на творіння Боже. Книга Буття навчає: «І сотворив Бог людину на Свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх» [Буття 1: 27]. Цей уривок чітко вказує, на якому ґрунті подружжя має будувати щасливу родину. Воно повинно створюватися через призму Бога, на образ Якого чоловік, жінка і їхні діти є створені. В основі родини має бути покладений той самий рівносторонній трикутник, про який ми згадували при пізнаванні Триєдиного Бога. Тільки тут рівність є

покладена між Богом, чоловіком та дружиною. Коли Бог подружжю дає дітей, то й надалі у родині повинна залишатися концепція рівностороннього трикутника. Тільки тут вже буде Бог – батьки – діти. Саме так Бог понижує Себе до людини і підносить її до Божества.

Вся діяльність та поведінка членів родини стосовно один одного мусить скеровуватись на бачення у них образу Божого. Образ Бога в людині бачимо не тільки через безсмертну душу, яку має особа, чи наділеність свобідною волею, але й через можливість людини думати та виявляти любов до інших. Божий приклад любові до інших є найпершою і найважливішою функцією родини, де той, хто любить, повністю та всеціло віддає себе тому, кого любить.

Заклик людини до життя Пресвятої Трійці є нічим іншим як заклик до святості нашого життя через життя родинне. Бог Отець зродив свого єдинородного Сина, безкінечне Добро само в собі дало життя. Так само подружжя – чоловік і жінка – є покликані давати життя дітям. Іншими словами, Бог об'являє Себе для світу через родину і одночасно показує нам приклад правдивих взаємовідносин в родині. Пресвята Трійця є першим прототипом родини: «У тому первовзорі родини Бог Отець є джерелом і первовзором усякого вітцівства, Бог Син первовзором усякого синівства, а Бог Дух Святий, що лучить Отця з Сином і дітей з Отцем, є первовзором усякого материнства, материнської неначе дбайливості й любови» [9, с. 377-378].

Недостатньо в родині висловлювати любов на словах. Вона повинна більше виявлятися у ділах її членів. Отож, найперше в обов'язки чоловіка входить дбати в родині про все, а особливо про любов. Для того, щоб показати, якою має бути любов чоловіка до своєї дружини, апостол Павло у своєму листі до Ефесян навчає:

«Чоловіки, любіть своїх жінок, як і Христос полюбив Церкву й видав себе за неї, щоб її освятити, очистивши купіллю води зо словом, щоб появити собі Церкву славу, без плями чи зморшки або чогось подібного, але щоб була свята й непорочна. Так і чоловіки повинні любити своїх жінок, як свої тіла; бо хто любить свою жінку, себе самого любить. Ніхто ж ніколи не ненавидів свого тіла, навпаки, він його годує і піклується ним, як і Христос Церквою...» [Еф. 5: 25-29].

Не будучи байдужим до потреб дружини, чоловік одночасно задовольняє і власні потреби. І це, у свою чергу, кличе християнських

чоловіків бути розсудливими та добросердними до своїх жінок.

Батько є символом та представником Божої влади для дітей. Звертаючись до Бога як до Батька, діти, особливо в період формування, можуть розвинути уявлення про Небесного Батька з огляду на приклад їхнього земного батька. Батько ніколи не має соромитися визнавати Бога не лише у своєму серці, але і явно – як батько усієї родини. Поведінка батька у родині завжди служить дітям за приклад. Батькові слова та вчинки є першим законом у житті дитини. «Бідна та дитина, що вже замолоду навчилася від батька всякого безprawства! Що вже від тепер привикає до неладу та непорядку, що вже від малку починає красти, пити, ненавидіти людей та легковажити власну честь та совість!» [8, с. 28], – читаємо у Митрополита Шептицького. Будучи духовним провідником в хаті, в обов'язки батька входить виховання дітей у дисципліні. Щастя дитини полягає у доброму проводі батька, котрий знає, коли і як вказати на погані вчинки дітей.

Пісумовуючи роль чоловіка як батька родини, бачимо, що він має бути справедливим та чесним. Це і є головні елементи виховання, які чоловік і батько повинен забезпечувати. Взаємостосунки між чоловіком, жінкою та дітьми матимуть добрий розв'язок лише тоді, коли кожна особа є справедлива та чесна у будь-якій життєвій ситуації, у кожній відповіді на поставлене запитання чи у вирішенні будь-яких проблем. Це означає, що батько родини своєю поведінкою повинен підтверджувати те, що хоче навчити своїх дітей або ж чого від них вимагає.

Коли говоримо про обов'язки жінки, то найперше маємо на увазі її готовність допомоги, яку вона має надавати своєму чоловікові. Роль помічниці чоловіка аж ніяк не означає слабкість чи підпорядкованість жінки стосовно чоловіка. Навпаки, вона якраз і зумовлена кінцевою необхідністю цієї жіночої допомоги та підтримки. Допомогати – означає разом виконувати спільне завдання. Саме така роль жінки закладена в етимології слова «дружина», яким українці означають заміжню особу жіночої статі. З нею чоловік нерозривно пов'язаний в радості, в горі, у будь-яких інших обставинах життя.

Іншим покликанням жінки є бути матір'ю. Материнство – це особливий, дорогоцінний, найбільший і найважливіший дар, який Бог дає жінці, а через неї – усьому людству. Роль матері полягає в тому, щоб показати дитині Небесного Батька як люблячого та милосердного. Обдаровуючи свою дитину безкорисливою любов'ю, мати одночасно подає їй перший урок любові Божої.

На плечі жінки Бог покладає завдання бути і берегинею домашнього вогнища. Бути берегинею означає підтримувати комфорт у родині, створювати добру атмосферу, розвивати теплі родинні стосунки. Така жінка повинна бути великодушною та добросеречною. Як і кожна жінка, дружина в особливий спосіб наділена Богом співчуттям, делікатністю, умінням надихати. Це робить дружину-матір наслідувачкою самого Спасителя – Ісуса Христа. Всемогутній Бог завжди благословляє доми тих жінок, котрі живуть заради процвітання добра [10, с. 24-25].

Як бачимо, постать дружини-матері у світлі Божого задуму пов'язує усю родину в єдине ціле, надає родині довершеності. Виконання дружиною-матір'ю своїх обов'язків забезпечує не лише родинний затишок та добробут, але й провадить усіх її членів до вічного небесного Царства.

Підсумовуючи усе сказане про роль чоловіка та жінки у родині, хочу додати, що ніхто не може завдати більшої шкоди подругам, ніж самі вони один одному. Без присутності любові кожен з них відчуватиме себе в'язнем, несучи тяжкість кайданів. Зовсім по-іншому є у родині християнській, «там, де чоловік із жінкою любляться, де родичі люблять дітей, а діти – родичів, – там напевно буде бодай частина щастя, хоч життє само собою буде не раз важке й не солодке!..» [6, с. 136].

Окресливши ідеал чоловіка і жінки та їхніх стосунків, виникає запитання: Як визначити правильну поведінку, що вела б окремих осіб, громади та цілі народи до благополучного життя, або, іншими словами, до щастя? Тут знову мусимо почати від того, у кому людина віднаходить своє щастя, – Бога. Чоловік, жінка і діти, як і кожен член родини, має бачити Бога центром свого життя та власних стосунків з іншими. Вся діяльність та поведінка членів родини стосовно інших членів мусить скеровуватись на бачення у них образу та подоби Божої. Образ Бога в людині бачимо не тільки через безсмертну душу, яку має особа, чи оперування свобідною волею, але й через можливість людини думати та показувати любов до інших. Божий приклад любові інших є найпершою і найважливішою функцією родини, де той, хто любить, повністю віддає себе тому, кого любить [5, с. 21].

Все бере свій початок з любові Божої, тоді з любові членів родини, а відтак і всіх людей. У міру зростання любові до наших сімей зростає і відповідальність за них та перед ними. Через власний досвід

батьківської любові та віддання цієї любові їм особа набуває досвіду любові ближнього. Лише любов може об'явити доброту, більше того, доброта є однією з найхарактерніших рис любові. Усвідомлюючи значення доброти через емоції та свідомість, людина вчиться цінувати загальне добро як своє, та одночасно бачити себе у своєму ближньому.

Щоб вдосконаливати себе у любові до Бога і ближнього, родина черпає свою силу через спілкування з Богом. Це спілкування ми називаємо молитвою. Здавалося б, кожна особа це знає. Але не кожна розуміє. Багато людей зводить молитву до промовляння слів устами, і тим самим відкидає настільки важливе промовляння цих слів серцем, розумом і душею. У молитві не тільки людина промовляє до Бога, але і Бог до людини. Коли говоримо про родинну молитву, маємо розуміти, що у ній Бог промовляє до цілої родини, яка молиться. У спільному спілкуванні батька, матері та дитини з Всевишнім у молитві члени сім'ї отримують особливі Божі ласки для усієї родини. Така родина завжди пам'ятатиме про Закон Божий, легко буде уникати різного роду чвар, сварок та прокльонів.

Третім способом, як здобути родинне щастя, є молитовне читання Святого Письма у родині. Слухаючи та роздумуючи над тим чи іншим уривком зі Святого Письма, чоловік та жінка, батьки та діти вчаться слухати Бога і одночасно один одного. Через Своє слово Бог відкриває людині план свого відкуплення і спасіння людського роду, що вказує на правдиве щастя родини. Апостол Павло в посланні до Євреїв такими словами окреслює Слово Боже: «Слово Боже живе й дійове та гостріше від усякого меча двосічного» [Євр. 4: 12]. Іншими словами, Слово Боже досягає до самих глибин людського духу і, мов вогнем, спалює терни пристрастей і гріхів та відганяє всяку ворожу силу. Тому читання Святого Письма є великою допомогою і підтримкою для кожної людини.

Підсумовуючи дану доповідь, можемо сказати, що сьогодні перед родиною стоять нелегкі виклики. Більше того, сучасна інституція родини переходить через різні випробування, котрі не раз похитують її фундамент. Проте, кажучи, що кожна родина має право на щастя, всі ми бачимо чітку підказку – де і як його шукати: у Божій любові, Божому Слові та взірцевому християнському способі життя.

Література:

1. Basilio, Lo Spirito Santo, 16; PG 32, 136 BC; // Lo Spirito Santo. / G. A. Bernardelli. — Citta Nuova: Roma, 1993. – С. 640.

2. Біблія і мораль / Біблійні корені дій християнина / Пер. з італ. І. Цмоканич, О. Демко, Т. Окіс, О. Бодак – Львів: Свічадо, 2012. – 200 с.
3. Словник Української мови. Академічний тлумачний словник. Том восьмий. – Київ: Наукова Думка, 1977. – 928 с.
4. Словник Української мови. Академічний тлумачний словник. Том одинадцятий. – Київ: Наукова Думка, 1980. – 700 с.
5. Шептицький А. Культ Пресвятої Тройці (1940) // Протоколи засідань Львівських архієпархіальних соборів 1940-1944 рр. / Упор. А. Баб'як. – Львів: Місіонер, 2000. – С. 20-24.
6. Шептицький А. Найбільша заповідь (Станіславів-Львів: січень 17, 1901) // Митрополит Андрей Шептицький. Документи і Матеріали 1899-1944. – Т. І. Пастирські Послання 1899-1914 / Упор. О. Гайова та Р. Тереховський. – Львів: Артос, 2007. – С. 112-143.
7. Шептицький А. Поклін богочитання (1940) // Протоколи засідань Львівських архієпархіальних соборів 1940-1944 рр. / Упор. А. Баб'як. – Львів: Місіонер, 2000. – 17-25.
8. Шептицький А. Про Подружжя в Родині (Крехів: 17 лютого, 1902) // Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність. Документи і Матеріали 1899-1944. Том III Церква і Душпастирство. Пастирські Листи і Послання 1901-1914 / [упоряд. Іван Костюк]. – І.-Ф.: Нова Зоря, 2000. – С. 53-74.
9. Шептицький А. Слово в Празник трьох святих (ЛАЕВ: січень 1939, 2-9) // Митрополит Андрей Шептицький. Твори – Орега (морально-пасторальні). – Рим: Український Католицький Університет, 1983. – С. 377-380.
10. Шептицький А. Християнська Родина (Жовква, 1900) // Митрополит Андрей Шептицький. Життя і Діяльність. Документи і Матеріали 1899-1944. Том II Церква і Суспільне Питання. Книга 1: Пастирське вчення та діяльність / упор. Андрій Кравчук. – Львів: Місіонер, 1998. – С. 17-36.
11. Шептицький А. Як Будувати Рідну Хату. — Люблин: Свічадо, 1989. – С. 48.